

Latinske sitater i norskspråklig gjengivelse

Faust I.

© Lars Sætre 2021

PLASSERING	TEKST	GJENGIVELSE	UTDYPNING
<p>“Studérkammer (II)”, vers 1940</p>	<p>Encheiresin naturae</p>	<p>Naturens håndgrip</p>	<p><i>Encheiresin naturae</i> (l. 1940) [<i>gresk</i> ord pluss <i>latinsk</i> ord; L.S.] is a technical term in alchemy [and chemistry; L.S.] having to do with the supposed way in which the spirit joints the soul to the body. <https://brians.wsu.edu/2016/10/12/goethes-faust/></p> <p>“an intervention by the hand of nature”</p> <p>“‘Encheiresin naturae’ bedeutet wörtlich den ‘Handgriff der Natur’ und war zu Goethes Zeit ein Terminus technicus der Chemie, mit dem dasjenige bezeichnet wurde, was aus den chemischen Elementen den lebendigen Organismus schuf. Die analytische Chemie, die das Ziel hat, alles aus der Analyse der Teile zu erklären, spottet ihrer selbst mit diesem Begriff, weil sie mit ihm eine für sie prinzipiell nicht analysierbare Größe einführt”.</p> <p>“Encheiresis (griech. ἐγχείρησις ‘Handgriff, Handhabung, Behandlung, Verfahren’) ist ein aus der antiken griechischen Medizin überlieferter Begriff, mit dem ganz allgemein die Verfahren zur Behandlung von Krankheiten bezeichnet wurden. – Andreas Libavius (1555-1616) führte den Begriff 1595 in seiner ‘Alchemia’, der ersten systematischen Darstellung der Chemie, für die in der Chemie bzw. Alchemie gebräuchlichen Verfahren ein. Libavius beschrieb darin u.a. auch die Transmutation. – Jacob Reinbold Spielmann (1722-1783), bei dem Johann Wolfgang Goethe im Wintersemester 1770/71 Vorlesungen hörte, bezeichnete in seinen 1763 erschienenen <i>Institutiones chemiae praelectionibus adademicis adcommodatae</i> mit dem Begriff Encheiresis naturae (‘Handgriffe der Natur’) die vielfältigen Verfahren, nach denen die Natur die Stoffe gemäß ihrer Verwandtschaftsverhältnisse trennt und verbindet, ohne dafür aber nähere Erklärungen geben zu können. Goethe verwendete die Bezeichnung <i>Encheiresin naturae</i> dann im parodistischen Sinn in der Schülerszene seiner Faust-Dichtung”.</p>
<p>“Studérkammer (II)”, vers 2048</p>	<p>Eritis sicut Deus, scientes bonum et malum</p>	<p>Dere vil bli som Gud og kjenne godt og vondt</p>	<p><i>Bibelen. Det gamle testamentet</i>; “Første Mosebok”; 3, 5: “Slangen var listigere enn alle ville dyr som Herren Gud hadde laget. Den sa til kvinnen: «Har Gud virkelig sagt at dere ikke skal spise av noe tre i hagen?»² Kvinnen sa til slangen: «Vi kan spise av frukten på trærne i hagen. ³ Men om frukten på treet som står midt i hagen, har Gud sagt: Dere må ikke spise av den og ikke røre ved den; for da skal dere dø.»⁴ Da sa slangen til kvinnen: «Dere skal slett ikke dø! ⁵ Men Gud vet at den dagen dere spiser av den, vil øynene deres bli åpnet, og dere vil bli som Gud og kjenne godt og ondt.»⁶ Nå fikk kvinnen se at treet var godt å spise av og en lyst for øyet – et forlokkende tre, siden det kunne gi innsikt. Så tok hun av frukten og spiste. Hun ga også til mannen sin, som var sammen med henne, og han spiste. ⁷ Da ble øynene deres åpnet, og de skjønnte at de var nakne. De flettet sammen fikenblader og bandt dem om livet”.</p>

PLASSERING	TEKST	GJENGIVELSE	UTDYPNING
<p>I sceneanvisningen ved begynnelsen av “Ved bymuren”, foran vers 3589</p> <p>(I tyskspråklige utgaver benevnes scenen “Zwinger” [= Raum zwischen innerer und äusserer Ringmauer der Stadt, also meist einsam; in Nischen Andachtsbilder, so hier ein Madonnenbild].)</p>	<p>Mater dolorosa</p> <p>I Gretchens bønne-strofer i denne monologen er det innvevd motiver fra og variasjoner over den katolske 1200-talls-hymnen “Stabat mater dolorosa” (“Stod der moren, fylt av smerte”).</p>	<p>Den smertende / sørgende mor</p> <p>[Den smertefulle / lidende / sørgende mor]</p>	<p>“Stabat mater dolorosa” (latin for “<i>Stod der moren, fylt av smerte</i>”) er en katolsk hymne fra 1200-tallet. Teksten skildrer Marias lidelser under korsfestelsen av sønnen Jesus Kristus. Den ble tidligere tilskrevet Jacopone da Todi (1236-1306), men i dag regnes Bonaventura (ca. 1221-1274) som den mest sannsynlige forfatteren. Hymnen er et fast innslag i den katolske liturgien og framføres ofte under den katolske kirkens minnedag for jomfru Maria (<i>Beata Maria Virgo Perdolens</i>), den 15. september, samt på fredag før Palmesøndag. – Motivisk bygger den katolske hymneteksten delvis på Bibelen. <i>Det nye testamentet</i>; “Lukas-evangeliet”; 2, 35.</p>
<p>“Dom”, vers 3798–3833</p>	<p>Dies irae, dies illa Solvat saeculum in favilla</p> <p>Judex ergo cum sedebit, Quidquid latet apparebit, Nil inultum remanebit</p> <p>Quid sum miser tunc dicturus? Quem patronum rogaturus, Cum vix justus sit securus?</p> <p>Quid sum miser tunc dicturus?</p>	<p>Vredens dag, den dagen som løser vår tidsalder opp i aske [= Dommedag. // – Siste del – om nåde og miskunn – går Gretchen glipp av, idet hun besvimer.]</p> <p>Når dommeren vil sitte i sin dommerstol, vil det åpenbares hva som er skjult, og intet vil være uten gjengjeldelse</p> <p>Hva skal jeg elendige da si? Hvem gjøre til min talsmann? Når ikke engang den rettferdige er sikker?</p> <p>Hva skal jeg elendige da si?</p>	<p>Denne katolsk-kirkelige hymne-teksten er del av et liturgisk rekviem. Jfr. http://www.katolsk.no/praksis/syklus/artikler/den-gamle-dies-irae-sekvensen; https://no.wikipedia.org/wiki/Dies_irae.</p> <p>1. <i>Dies irae, dies illa solvat saeculum in favilla: teste David cum Sybilla.</i> Vredens dag, hin dag da verden skal forgå i flammer som forutsett av David og sibyllen.</p> <p>2. <i>Quantus tremor est futurus, Quando judex est venturus, Cuncta stricte discussurus.</i> Hvilken beven det vil være, når dommeren kommer for strengt å granske alle.</p> <p>3. <i>Tuba, mirum spargens sonum per sepulcra regionum coeget omnes ante thronum.</i> Basunen sprer en herlig klang gjennom gravkamrene i alle land for å kalle alle foran tronen.</p> <p>4. <i>Mors stupebit et natura, cum resurget creatura, judicanti responsura.</i> Døden og naturen forbløffes når skapningen gjenoppstiger for å svare dommeren.</p> <p>5. <i>Liber scriptus proferetur, in quo totum continetur, unde mundus judicetur.</i> Boken vil bringes frem hvor alt er skrevet ned, hvorfra verden skal dømmes.</p> <p>6. <i>Judex ergo cum sedebit, quidquid latet, apparebit: nil inultum remanebit.</i> Når dommeren tar sitt sete vil alt som er skjult bli synlig, intet vil gå ustraffet.</p> <p>7. <i>Quid sum miser tunc dicturus? quem patronum rogaturus, cum vix justus sit securus?</i> Hva skal jeg, elendige, si? Hvilken beskytter skal jeg oppsøke når selv ikke de rettferdige kan være trygge?</p>

		<p>8. <i>Rex tremendae majestatis, qui salvandos salvos gratis, salva me, fons pietatis.</i> Konge av uhyre majestet, som uten vederlag frelser de som må frelses, frels meg, nådens kilde.</p> <p>9. <i>Recordare, Jesu pie, quod sum causa tuae viae ne me perdas illa die.</i> Husk, miskunnige Jesus, jeg er årsaken til din ferd, mist meg ikke på denne dag.</p> <p>10. <i>Quaerens me, sedisti lassus, redemisti Crucem passus: tantus labor non sit cassus.</i> Utslitt satt du i søken etter meg, du forløste meg med korsets pinsler, la ikke slik en bragd gå til spille.</p> <p>11. <i>Juste judex ultionis, donum fac remissionis ante diem rationis.</i> Rettferdige vredens dommer, gi forlatelsens gave før oppgjørets dag.</p> <p>12. <i>Ingemisco, tamquam reus, culpa rubet vultus meus supplicanti parce, Deus.</i> Jeg sukker, som den skyldige, mitt ansikt rødmer av skyld, spar den som bønnfaller deg, Gud.</p> <p>13. <i>Qui Mariam absolvisti, et latronem exaudisti, mihi quoque spem dedisti.</i> Du som gav Maria forlatelse, og hørte tyvens bønn, gav også meg håp.</p> <p>14. <i>Preces meae non sunt dignae, sed tu bonus fac benigne, ne perenni cremer igne.</i> Mine bønner er ikke verdige, men du, gode herre, vær god, så jeg ikke brenner opp i evig ild.</p> <p>15. <i>Inter oves locum praesta, et ab haedis me sequestra, statuens in parte dextra.</i> Gi meg et sted blant fårene, og hold meg borte fra bukkene, la meg stå ved din høyre hånd.</p> <p>16. <i>Confutatis maledictis, flammis acribus addictis, voca me cum benedictis.</i> Når de forbannede har blitt dømt forvist til etsende flammer, kall du meg med de salige.</p> <p>17. <i>Oro supplex et acclinis, cor contritum quasi cinis: gere curam mei finis.</i> Jeg ber ydmykt og fromt, hjertet er knust som aske, hjelp meg i min siste time.</p> <p>18. <i>Lacrimosa dies illa, qua resurget ex favilla Judicandus homo reus. huic ergo parce, Deus:</i> Hin tårefulle dag, da fra asken stiger den skyldige som skal dømmes.</p>
--	--	---

		<p>Vis ham nåde, Gud.</p> <p><i>19. Pie Jesu Domine, dona eis requiem. Amen.</i> Barmhjertige Herre Jesus, gi dem hvile. Amen.</p> <p>.....</p> <p>“Dies irae” ble antakeligvis skrevet av Thomas fra Celano på 1200-tallet. Han er for øvrig kjent for sine biografier om Frans av Assisi, som han kjente personlig og sluttet seg til som munk. – I en periode var det tusenvis av sekvenser i bruk. Men etter Trient-konsilet på 1500-tallet, ble bare fire av sekvensene beholdt, nemlig “<u>Victimae paschali laudes</u>” i påsken, “<u>Veni Sancte Spiritus</u>” i pinsen, “Lauda Sion Salvatorem” på markeringen av Kristi legeme og blod, “Dies irae” ved rekviemmesser og på Allesjeldersdag. Senere ble en femte sekvens lagt til, nemlig “Stabat Mater” på minnedagen for Marias smerter.</p>